

Югозападен университет „Неофит Рилски“

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс за академичната длъжност ДОЦЕНТ, обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в ДВ., бр. 63 от 1.08.2025 г. (Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност Археология (Римска и средновековна археология на българските земи))

Рецензент:

доц. д.н.а. Димчо В. Момчилов (катедра „История и философия“, Бургаски Държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“)

Кандидат: За конкурса за доцент, обявен в ДВ. бр. 63 от 1 август 2025 г. за нуждите на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, е подал документи само един кандидат – гл. ас. д-р Мирослава Стоилова Георгиева.

Нейната професионална биография е изцяло свързана с Югозападния университет „Неофит Рилски“: студентка през втората половина на 90-те г. на XX в., завършила специалност „История“; редовен докторант по археология 2002-2006 г.; хоноруван асистент 2005-2011 г.; асистент 2011-2013 г.; главен асистент от 2013 г. и до момента.

През 2009 г. защитава дисертация на тема „Погребални практики в Югозападна Тракия през римската епоха (I - IV в.)“ и придобива образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност 05.03.12 „Археология“ (вкл. нумизматика, епиграфика и палеография). Сферите на нейната дейност обхващат археология, музеология и история на изкуството.

За хабилитиране д-р Мирослава Георгиева представя монографията „Църковната архитектура в Югозападна България (IX-XVII в.)“. Университетско издателство „Неофит Рилски“. Благоевград, 2024.

В този труд проличават дълготрайните интереси на автора в областта на култовата (църковната) архитектура в Югозападна България през Средновековието.

Монографията включва: Предговор, Въвеждаща част (състояща се от Физико-географска характеристика, Историко-археологическа характеристика, История на проучванията и историография), Три глави, Заключение, Библиография, Приложения с каталог, Списък на съкращенията и Резюме на английски език. Общият обем на труда е 378 стр. (първа глава – 49 стр.; втора – 127 стр., трета 75 стр.).

Монографичният труд изследва църковната архитектура на територията на Югозападна България (територията на днешната Благоевградска област). Физико-географските граници включват поречието на река Струма (от Благоевградското поле до Рупелския пролом) и горното и средното течение на р. Места. Хронологически монографията обхваща IX-XVII в.

При разработването на физико-географската характеристика на коментирания район прави впечатление, че Мирослава Георгиева е използвала повече публикации на археолози, нумизмати и историци, но не толкова на географи. Прави се опит църковното строителство в коментирания регион да бъде обвързано колкото може по-плътено с разработената физико-географска характеристика и топографските дадености.

Във въвеждащата историко-археологическа характеристика са посочени отделни църкви, но стройност е следвана при Мелник. Фокусирането е около Българското средновековие до XIV в., поради което някак странично остават сведенията след него.

Следва много подробен историографски преглед, фиксиращ исторически сведения за църкви още от средата на 40-те години на XIX в., и археологически – от първите на XX в. до 2021 г.

Първа глава „ЦЪРКОВНАТА АРХИТЕКТУРА В ЮГОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО (КРАЯ НА IX – НАЧАЛОТО НА XI в.)“ започва с разглеждането на ранновизантийското култово архитектурно наследство. Мирослава Георгиева стига до извода, че както в останалата част от българските земи, така и в Югозападна България (има предвид днешната административна област Благоевград) основни култови сгради през IV-VI в. са базиликите. Проследява регистрирани и проучвани по археологически път ранновизантийски църкви в с. Падеш и с. Покровник, Благоевградско; няколко в Мелник (базиликата „Св. Никола“ от VI в., „Св. Параскева“ с първи строителен период също в VI в.), с. Микрево (базилика), община Струмяни. Акцентира на най-много проучени раннохристиянски сгради в Сандански (Партикополис), а именно: епископската базилика, ротонда, и няколко раннохристиянски култови сгради в района на община Сандански, както следва - раннохристиянска базилика с манастир в района на днешния манастир „Св. безсребърници Козма и Дамян“ в с. Смилово, разкритата при с. Катунци църква от IV-V в., както и раннохристиянска църква край с. Яново.

Нов щрих по долината на Средна Струма е раннохристиянската базилика от археологическите проучвания през последните години в Хераклея Синтика. В нарочен текст са проследени раннохристиянските култови сгради по поречието на Горна Места в землищата на: Банско (църквите в местностите Св. Иван, Шипотско и Св. Никола), Разлог (раннохристиянска църква в м. Круше, както и базилика в м. Свети Илия) и Разложко (базилики край селата Елешница и Баня), в покрайнините на Якоруда (трикорабна едноапсидна базилика).

Важно място заема районът на Никополис ад Нестум с две базилики (№№ 1 и 2) и еднокорабна църква от IV в.

Плътността на раннохристиянските култови сгради се проследява и чрез храмовете в Гоце Делчев (базиликата „Св. Никола“) и в района: с. Долни Хисарлък (раннохристиянска култова сграда), с. Ореше (базилика), няколко култови сгради (при манастира „Св. Богородица“, селата Дъбница, Дебрен, Копривлен).

Авторката стига до заключението, че раннохристиянските култови сгради са основно съсредоточени върху териториите на ранновизантийските градски центрове Партикополис и Никополис ад Нестум и са имали ролята на важни духовни средища - но този етап като че ли е представен повече декларативно – според мен липсват достатъчно археологически потвърждения.

Следващата част от Първа глава е посветена на „Църковната архитектура в българските земи през Първото Българско царство“. Не може да се приеме безрезервно мнението на Мирослава Георгиева, че „Не е установено целенасочено доразрушаване на заварените в развалини църкви от новодошлите славяни и българи“ (стр. 54) – има достатъчно археологически свидетелства точно за разрушаване при варварските нападения. Авторката разглежда някои основни видове храмове, строени в раннохристиянския период на Първо царство и прави определени паралели с такова строителство в днешна Югозападна България – примерно възстановената базилика „Св. Никола“ в Мелник, както и някои еднокорабни църкви по долината на Места. Особено внимание е обърнато на конхалните (и триконхалните) църкви в западните и югозападните части на България и Балканския полуостров. Дали в църковната архитектура на Първо царство може да се пише и говори за самостоятелност и оригинални архитектурни решения така, както приемат някои автори, чиято позиция споделя и Мирослава Георгиева, това вече е друг въпрос.

Третата част от Първа глава е посветена на „Разпространение на църковните сгради по долините на реките Струма и Места“.

В монографичния труд е отделен голям обем за „Св. Никола“ – Мелник. Трикорабната едноапсидна базилика „Св. Никола“ е подробно разработена – определено е нейното централно място в обновената през IX в. крепост, представени са аналогии за архитектурни елементи в днешна Гърция и Северна Македония. В експонирания текст се получава фактологическо разминаване и неубедително датиране и функции по използвани автори като Кръстю Миятев, Нели Чанева-Дечевска и Алкивиад Препис.

Позоваването на известието за седемте съборни храма от времето на Борис и включването на базиликата „Св. Ахил“ (Св. Ахилий) от Преспа (Преспанското езеро) изисква, разбира се, и включването на публикацията на Николаос Муцопулос (Н. Муцопулос. Базиликата „Св. Ахилий“ в Преспа. Един исторически паметник – светиня. Издателство „ВИОН“. Пловдив, 2007).

В разработката на църквата (вероятно „Св. Атанасий“ – триконхална, куполна сграда с вписан кръст) при с. Кулата, община Петрич (71-77 стр.) също има известно разминаване относно периодизацията на църквата. Не е убедителна ранната датировка, посочена от страна на Атанас Милчев и Николай Тулешков. Тук Мирослава Георгиева говори за открити археологически материали след XII в. и то без да става дума за по-късните. Определено считам, че тук може да бъде изразена по-категорична позиция по отношение на датировката – липсва мнение на авторката.

Друга част от тази глава е „Типология и характеристика на църковните сгради в Югозападна България през периода на Първото българско царство“, разглеждаща основните типове култови сгради – базилики, еднокорабни, триконхални.

Втората глава „ЦЪРКОВНАТА АРХИТЕКТУРА В ЮГОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ВИЗАНТИЙСКОТО ВЛАДИЧЕСТВО И ВТОРОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО (НАЧАЛОТО НА XI – КРАЯ НА XIV в.)“ включва едни по-широки хронологически граници, обхващащи и времето на византийското владичество и периода на Второто българско царство. Това е най-обемната и обширно разработена част в изследването.

В раздела за църковната архитектура в българските земи през византийското владичество ограничено е разгледана ситуацията – мимоходом само са отбелязани някои обекти – примерно църквата при с. Велюса, Струмишко. В тази част на труда не е проследен континуитетът в църковното развитие и християнизацията.

За ролята на църквите изобщо и градските структури в българския средновековен град, както и конкретно в разработките си за църквите и манастирите в Югозападна България би трябвало да се имат предвид и ред други изследвания. Примерно - обобщаващото изследване на Венелин Бараков „Градът във Второто българско царство“ и включената там литература. Така могат да се установят паралели или различия в отделните части на Второто българско царство.

Следвайки физико-географския фактор, църковната архитектура е проследена по двете реки: по река Струма е обърнато основно внимание на храмовете в Мелник, като най-значителния и най-голям християнски център по поречието на Средна Струма. Особено базиликата „Св. Никола“ – епископски център от втората половина на XII в. и митрополитски от XIII в. Също така са включени храмове в Петрич, в Сандански, в отделни крепости и прилежащи землища; по река Места са разработени църкви от Банско, Разлог и землищата на съседни села.

При проследяването на типологията и характеристиката на църковните сгради в Югозападна България през ВБЦ е установено, че и тук типологично в количествено отношение доминират еднокорабните църкви.

Третата глава разглежда „ЦЪРКОВНАТА АРХИТЕКТУРА В ЮГОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ КЪСНОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ XV-XVII в.“

Направен е преглед на църковната архитектура в българските земи през късното средновековие. Когато е посочван пример за преобразуването (трансформацията) на църкви в джамии на територията на средновековна България, считам, че географията на този процес би могла да бъде сериозно разширена с включването на редица други обекти като Ески джамия в Стара Загора. И знаменателни са не толкова софийските храмове, колкото „Св. Четиридесет мъченици“ във Велико Търново. При отчетения упадък на църковната архитектура XV- до средата на XVIII в. след установяването на османското владичество вниманието на авторката е насочено към най-характерните църкви – еднокорабните.

Прави впечатление прекаленото позоваване от страна на Мирослава Георгиева на публикации на Нели Чанева-Дечевска (общо 13 в труда), като авторката приема характеристиките, датировките и обосновките директно, безрезервно и безкритично.

Солидна е библиографията в труда – д-р Мирослава Георгиева е използвала общо 375 източника (извори и литература), от които 334 заглавия на кирилица и 41 на латиница.

Съществена, важна и ценна част от изданието е и каталогът с включени в него 45 култови сгради, от които 18 са от Мелник.

Изследването е комбинирано с голямо количество илюстрации.

Включена е много историческа и археологическа информация

В заключителен коментар върху монографията „Църковната архитектура в Югозападна България (IX-XVII в.).“ мога да отбележа, че д-р Мирослава Георгиева представя един актуален поглед, базиран върху археологическите свидетелства (дългогодишни наблюдения и разкопки и резултатите от тях) за характеристиките на християнските култови обекти,

тяхната типологизация и обособяването им (базилики, еднокорабни, но и най-вече специфичните триконхални), както и датирането им. Това позволява при събрания, систематизиран и анализиран наличен материал и подробното изучаване на изследванията на всеки един отделен култов обект да се проследят както християнизацията, така и църковното строителство по поречията на реките Струма и Места и те да се впишат в общите процеси, протичащи на територията на Балканския полуостров. Така този труд се превръща в значимо регионално изследване със сериозен научен принос.

Освен посочения труд следва да се обърне внимание и на всички досегашни изследвания на д-р Мирослава Георгиева. В установен траен интерес тя показва един сравнително широк диапазон на резултати от няколко тематични направления.

От една страна, обхваща основно погребалните практики в Югозападна България от римската епоха – в частност проблема за римските некрополи по поречието на Струма. В няколко студии и статии (включително и издадена монография) се спира по-подробно на обредността в погребалните практики от римската епоха. От друга, се пренася в Средновековието и е фокусирана както върху по-общи теми като: църковната архитектура IX-XI в., триконхалните църкви; манастирите от територията на Югозападна България, така и върху по-конкретни – примерно отделни средновековни и късносредновековни църкви, или пък църквата от с. Дренково.

Безспорно научната продукция на д-р Мирослава Георгиева има приносен характер.

Относно изпълнението на минималните изисквания за наукометрични показатели от 430 точки по чл. 2, ал. 2 и ал. 3 от ЗРАСРБ кандидатката разполага с необходим точков актив много по-голям от минимума.

Мирослава Георгиева е дългогодишен хоноруван, а впоследствие щатен преподавател в университета. Водила е семинарни занятия и чела

лекции по редица археологически дисциплини като: Археология (основен курс лекции и семинари); Въведение в археологията (лекции); Праистория (лекции); Класическа археология – Гърция и Рим (лекции и семинари); Римска археология на българските земи (лекции и семинари); Археология на Средновековна България (лекции); Археология на Средновековните Балкани (лекции); Археология на българските земи XV-XVII в.; Приложна археология (лекции); Гробнична архитектура в българските земи през Античността (лекции); Погребални практики в Римска Тракия (лекции); Църковна архитектура в Югозападна България (лекции); Археология на българския средновековен град. Също така и други курсове като музеезнание и изкуствознание.

Участвала е дълги години в теренни проучвания на археологически обекти от различни епохи - от праистория до Късно средновековие, включително комплексни (праистория, ЖЕ, Рим, XI-XII в.) както този при с. Смолник, но и инфраструктурни (магистрални) - при с. Петърч, Костинбродско. Между тях са селища, ямни комплекси, могили, некрополи, сгради, църкви. Открояват се тези от: 1) тракийската епоха, антични и общо обекти от РЖЕ и КЖЕ – с. Осиково, Девинско; с. Добродан; Троянско; Емпорион Пистирос – град Ветрен; Марица – Изток, Радневско; 2) надгробни могили от римската епоха – с. Деветак, Карнобатско; 3) късноантични – с. Дренково, Благоевградско; 4) средновековна и късносредновековна църква – с. Дренково, Благоевградско; 5) средновековни: Писаната църква, Разлог.

Участвала е в редица проекти: международен свързан с Емпорион Пистирос, национални с МОН и вътрешноуниверситетски.

Редактор и съставител е на университетски издания.

Последно - бих открил приносите на д-р Мирослава Георгиева в сферата на църковното строителство и архитектура в Югозападна България

– обобщаване на изследванията и резултатите от тях и извеждането им на по-високо ниво. Авторката притежава добра литературна осведоменост.

Цялостната дейност на гл. ас. д-р Мирослава Георгиева показва ниво на професионализъм с научен принос в сферата на археологията. Затова, считайки, че гл. ас. д-р Мирослава Георгиева отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „Доцент“, ще си позволя в заключение да препоръчам на уважаемото жури да подкрепи избора ѝ ЗА тази длъжност.

Дата: 26 октомври 2025 г.

Рецензент:

(доц. д.н.а. Димчо Момчилов)

South-West University “Neofit Rilski”

REVIEW

of the submitted scientific works for participation in the competition for the academic position of ASSOCIATE PROFESSOR, announced by South-West University “Neofit Rilski” in State newspaper, issue 63 of August 1, 2025 (Field of Higher Education 2. Humanities, Professional Field 2.2. History and Archaeology, Scientific Specialty Archaeology (Roman and Medieval Archaeology of the Bulgarian Lands))

**Reviewer: Assoc. Prof. Dimcho V. Momchilov, DSc in Archaeology
Department of History and Philosophy, Burgas State University “Prof. Dr. Asen Zlatarov”**

Candidate: For the competition for Associate Professor, announced in State Gazette issue 63 of August 1, 2025, for the needs of South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, only one candidate has submitted documents: Chief Assistant Dr. Miroslava Stoilova Georgieva.

Her professional biography is entirely connected with South-West University “Neofit Rilski”: she was a student in the second half of the 1990s, graduating with a degree in History; a full-time doctoral student in Archaeology from 2002 to 2006; part-time assistant lecturer from 2005 to 2011; assistant professor from 2011 to 2013; and has held the position of chief assistant professor since 2013 to the present.

In 2009, she defended a dissertation entitled “Funerary Practices in Southwestern Thrace during the Roman Period (1st–4th Century)” and was awarded the educational and scientific degree “Doctor” in the scientific specialty 05.03.12 Archaeology (including numismatics, epigraphy, and paleography). Her areas of expertise encompass archaeology, museology, and art history.

For the purposes of habilitation, Dr. Miroslava Georgieva submitted the monograph Church Architecture in Southwestern Bulgaria (9th–17th Century), published by the University Press “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, 2024.

This work reflects the author’s longstanding scholarly interest in the field of cult (church) architecture in Southwestern Bulgaria during the Middle Ages.

The monograph includes: a Foreword; an Introductory Section (comprising a Physical-Geographical Overview, a Historical-Archaeological Overview, a History of Research, and Historiography); three chapters; a Conclusion; a Bibliography; Appendices with a catalogue; a List of Abbreviations; and an English-language Summary. The total length of the study is 378 pages (Chapter One – 49 pages; Chapter Two – 127 pages; Chapter Three – 75 pages).

The monograph explores the church architecture within the territory of Southwestern Bulgaria (corresponding to the present-day Blagoevgrad Province). The physical-geographical boundaries encompass the Struma River valley (from the Blagoevgrad Plain to the Rupel Gorge) and the upper and middle reaches of the Mesta River. Chronologically, the study covers the period from the 9th to the 17th century.

In developing the physical-geographical overview of the studied region, it is noticeable that Miroslava Georgieva has relied more heavily on publications by archaeologists, numismatists, and historians, and less so on works by geographers. An effort is made to link church construction in the region as closely as possible to the physical-geographical characteristics and topographical features presented.

In the introductory historical-archaeological overview, individual churches are mentioned, but a more structured approach is evident in the case of Melnik. The focus is placed on the Bulgarian Middle Ages up to the 14th century, which results in the post-14th-century data being somewhat marginalised.

This is followed by a very detailed historiographical review, documenting historical references to churches dating back to the mid-1840s, and archaeological records from the early 20th century up to 2021.

Chapter One, titled “Church Architecture in Southwestern Bulgaria during the First Bulgarian Tsardom (Late 9th – Early 11th c.)”, begins with an examination of the Early Byzantine cultic architectural heritage. Miroslava Georgieva concludes that, as in other parts of the Bulgarian lands, the principal cult buildings in Southwestern Bulgaria (referring to the present-day administrative region of Blagoevgrad) during the 4th–6th centuries were basilicas.

She traces Early Byzantine churches that have been registered and archaeologically investigated in the villages of Padesh and Pokrovnik (Blagoevgrad

region); several in Melnik (including the Basilica of St. Nicholas from the 6th century and St. Paraskeva, whose first construction phase also dates to the 6th century); and in the village of Mikrevo (a basilica), municipality of Strumyani.

Special emphasis is placed on the largest number of excavated Early Christian buildings in Sandanski (ancient Partikopolis), namely: the episcopal basilica, a rotunda, and several other cultic structures in the municipality of Sandanski, including an Early Christian basilica with a monastery near the present-day Monastery of Sts. Cosmas and Damian in the village of Smilovo; a church from the 4th–5th century discovered near the village of Katuntsi; and an Early Christian church near the village of Yanovo.

A new highlight along the Middle Struma Valley is the Early Christian basilica uncovered in recent archaeological excavations at Heraclea Sintica. A dedicated section traces Early Christian cult buildings along the Upper Mesta River in the territories of: Bansko (churches in the areas of St. Ivan, Shipotsko, and St. Nicholas); Razlog (an Early Christian church in the area of Krushe and a basilica in the area of St. Elijah); and the Razlog region (basilicas near the villages of Eleshnitsa and Banya), as well as in the outskirts of Yakoruda (a three-nave, single-apse basilica).

A significant place is occupied by the area of Nicopolis ad Nestum, with two basilicas (Nos. 1 and 2) and a single-nave church from the 4th century.

The density of Early Christian cult buildings is further illustrated through the temples in Gotse Delchev (the Basilica of St. Nicholas) and the surrounding area: the village of Dolni Hisarlak (an Early Christian cult structure), the village of Oreshe (a basilica), and several cult buildings near the Monastery of the Holy Virgin and the villages of Dabnitsa, Debren, and Koprivlen.

The author concludes that Early Christian cult buildings were primarily concentrated in the territories of the Early Byzantine urban centers of Partikopolis and Nicopolis ad Nestum, serving as important spiritual hubs. However, this stage appears to be presented somewhat declaratively – in the reviewer’s opinion, there is a lack of sufficient archaeological evidence to fully support this claim.

The next section of Chapter One is devoted to “Church Architecture in the Bulgarian Lands during the First Bulgarian Tsardom” Miroslava Georgieva’s assertion that “There is no evidence of deliberate further destruction of ruined churches by the

newly arrived Slavs and Bulgarians” (p. 54) cannot be accepted unreservedly – there is sufficient archaeological evidence pointing to destruction caused by barbarian invasions.

The author examines several principal types of churches built during the Early Christian phase of the First Bulgarian Tsardom and draws specific parallels with similar constructions in present-day Southwestern Bulgaria – for example, the restored Basilica of St. Nicholas in Melnik, as well as some single-nave churches along the Mesta River valley. Particular attention is given to conchal (and triconchal) churches in the western and southwestern parts of Bulgaria and the Balkan Peninsula.

Whether church architecture during the First Bulgarian Tsardom can be described as autonomous and characterized by original architectural solutions – as suggested by some scholars whose views are shared by Miroslava Georgieva – remains an open question.

The third section of Chapter One is dedicated to “The Distribution of Church Buildings along the Struma and Mesta River Valleys”.

The following section of Chapter One is dedicated to “Church Architecture in the Bulgarian Lands during the First Bulgarian Tsardom” Miroslava Georgieva’s statement that “There is no evidence of deliberate further destruction of ruined churches by the newly arrived Slavs and Bulgarians” (p. 54) cannot be accepted without reservation – there is sufficient archaeological evidence pointing precisely to destruction caused by barbarian invasions.

The author examines several key types of churches built during the Early Christian period of the First Bulgarian Tsardom and draws specific parallels with similar constructions in present-day Southwestern Bulgaria – for example, the restored Basilica of St. Nicholas in Melnik, as well as several single-nave churches along the Mesta River valley. Particular attention is given to conchal (and triconchal) churches in the western and southwestern regions of Bulgaria and the Balkan Peninsula.

Whether church architecture during the First Bulgarian Tsardom can be described as autonomous and characterized by original architectural solutions – as suggested by some scholars whose views are shared by Miroslava Georgieva – remains an open question.

The third section of Chapter One is devoted to “The Distribution of Church Buildings along the Struma and Mesta River Valleys.”

A substantial portion of the monograph is dedicated to the Basilica of St. Nicholas in Melnik. The three-nave, single-apse basilica is thoroughly examined – its central role within the fortress, renovated in the 9th century, is clearly defined, and architectural analogies are drawn with examples from present-day Greece and North Macedonia.

However, the presented text reveals factual inconsistencies and unconvincing dating and functional interpretations, particularly in reference to authors such as Krastyo Miyatev, Neli Chaneva-Dechevska, and Alkiviadis Prepis.

The citation of the account regarding the seven cathedral churches from the time of Boris I, and the inclusion of the Basilica of St. Achillios (St. Achil) from Prespa (Prespa Lake), naturally calls for the incorporation of the publication by Nikolaos Moutsopoulos (N. Moutsopoulos. *The Basilica of St. Achillios in Prespa. A Historical Monument – Sacred Site*. VION Publishing House, Plovdiv, 2007).

The analysis of the church (presumably St. Athanasius – a triconchal, domed structure with an inscribed cross) near the village of Kulata, municipality of Petrich (pp. 71–77), also reveals certain discrepancies regarding its periodization. The early dating proposed by Atanas Milchev and Nikolay Tuleshkov is unconvincing. In this context, Miroslava Georgieva refers to archaeological materials discovered after the 12th century, without addressing later findings. It is my view that a more definitive stance on the dating could have been expressed – the author’s own opinion is notably absent.

Another section of this chapter, titled “Typology and Characteristics of Church Buildings in Southwestern Bulgaria during the First Bulgarian Tsardom”, examines the main types of cult structures – basilicas, single-nave churches, and triconchal churches.

Chapter Two – “Church Architecture in Southwestern Bulgaria during the Byzantine Rule and the Second Bulgarian Tsardom (Early 11th – Late 14th c.)” – encompasses broader chronological boundaries, covering both the period of Byzantine domination and the era of the Second Bulgarian Tsardom. This is the most extensive and thoroughly developed section of the study.

In the subsection on church architecture in the Bulgarian lands during the Byzantine rule, the situation is addressed only briefly – a few sites are mentioned in

passing, such as the church near the village of Veljusa, in the Strumica region. This part of the work does not trace the continuity of ecclesiastical development and Christianization.

Regarding the role of churches and urban structures in the medieval Bulgarian city – and specifically in the author’s treatment of churches and monasteries in Southwestern Bulgaria – it would be appropriate to consider a range of additional studies. For example, the comprehensive research by Venelin Barakov, “The City in the Second Bulgarian Tsardom,” and the literature cited therein. Such references would allow for the identification of parallels or distinctions between different regions of the Second Bulgarian Tsardom.

Following the physical-geographical factor, church architecture is traced along the two rivers: along the Struma River, primary attention is given to the churches in Melnik, identified as the most significant and largest Christian center along the Middle Struma Valley. Particular focus is placed on the Basilica of St. Nicholas – an episcopal center from the second half of the 12th century and a metropolitan seat from the 13th century. Churches in Petrich, Sandanski, various fortresses, and their adjacent territories are also included. Along the Mesta River, churches from Bansko, Razlog, and the surrounding village lands are examined.

In tracing the typology and characteristics of church buildings in Southwestern Bulgaria during the Second Bulgarian Tsardom, it is established that single-nave churches quantitatively dominate the typological landscape here as well.

Chapter Three examines “Church Architecture in Southwestern Bulgaria during the Late Middle Ages (15th–17th c.).”

A general overview of church architecture in the Bulgarian lands during the late medieval period is presented. When citing examples of the transformation of churches into mosques within medieval Bulgaria, it is my view that the geographical scope of this process could be significantly expanded by including additional sites such as the Eski Mosque in Stara Zagora. Notably, it is not so much the churches in Sofia that are emblematic, but rather the Church of the Forty Martyrs in Veliko Tarnovo.

In light of the acknowledged decline in church architecture from the 15th century to the mid-18th century following the establishment of Ottoman rule, the author’s

attention is directed toward the most characteristic type of churches – the single-nave structures.

It is worth noting the excessive reliance by Miroslava Georgieva on publications by Neli Chaneva-Dechevska (a total of 13 citations in the study), with the author adopting her typologies, datings, and interpretations directly, unreservedly, and without critical engagement.

The bibliography in the study is substantial – Dr. Miroslava Georgieva has utilized a total of 375 sources (primary and secondary), of which 334 are in Cyrillic and 41 in Latin script.

A significant, valuable, and essential component of the publication is the catalogue, which includes 45 cult buildings, 18 of which are located in Melnik.

The research is enriched with a large number of illustrations and incorporates extensive historical and archaeological data.

In a concluding commentary on the monograph *“Church Architecture in Southwestern Bulgaria (9th–17th c.)”*, it can be noted that Dr. Miroslava Georgieva presents a contemporary perspective grounded in archaeological evidence (based on long-term observations, excavations, and their results) regarding the characteristics of Christian cult sites, their typological classification and differentiation (basilicas, single-nave churches, and especially the distinctive triconchal structures), as well as their dating.

This approach – through the collection, systematization, and analysis of available material and the detailed study of each individual cult site – enables the tracing of both the process of Christianization and church construction along the Struma and Mesta river valleys, situating them within the broader historical and cultural developments taking place across the Balkan Peninsula. Thus, the monograph becomes a significant regional study with notable scholarly contribution.

In addition to the monograph under review, attention should also be given to the broader body of research conducted by Dr. Miroslava Georgieva. Her sustained scholarly interest demonstrates a relatively wide range of results across several thematic areas.

On one hand, her work primarily addresses funerary practices in Southwestern Bulgaria during the Roman period – in particular, the issue of Roman necropolises along the Struma River valley. In several studies and articles (including a published monograph), she examines in detail the ritual aspects of burial customs from the Roman era.

On the other hand, her research transitions into the medieval period, focusing both on general themes – such as church architecture from the 9th to 11th century, triconchal churches, and monasteries in the territory of Southwestern Bulgaria – and on more specific topics, such as individual medieval and late medieval churches, including the church in the village of Drenkovo.

Undoubtedly, the scholarly output of Dr. Miroslava Georgieva is of contributory significance.

Regarding the fulfillment of the minimum scientometric requirements of 430 points under Article 2, paragraphs 2 and 3 of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB), the candidate possesses a point total significantly exceeding the required minimum.

Miroslava Georgieva has been a long-standing lecturer at the university, initially in a part-time capacity and later as a full-time faculty member. She has conducted seminars and delivered lectures across a wide range of archaeological disciplines, including: Archaeology (core course with lectures and seminars); Introduction to Archaeology (lectures); Prehistory (lectures); Classical Archaeology – Greece and Rome (lectures and seminars); Roman Archaeology in the Bulgarian Lands (lectures and seminars); Archaeology of Medieval Bulgaria (lectures); Archaeology of the Medieval Balkans (lectures); Archaeology of the Bulgarian Lands in the 15th–17th centuries; Applied Archaeology (lectures); Tomb Architecture in the Bulgarian Lands during Antiquity (lectures); Funerary Practices in Roman Thrace (lectures); Church Architecture in Southwestern Bulgaria (lectures); and Archaeology of the Bulgarian Medieval City. She has also taught other courses such as Museology and Art Studies.

She has participated for many years in field investigations of archaeological sites from various historical periods – ranging from Prehistory to the Late Middle Ages. These include complex excavations (Prehistoric, Early Iron Age, Roman age, 11th–12th

century), such as the one near the village of Smolnik, as well as infrastructure-related (highway) projects, for example near the village of Petarch, in the Kostinbrod region. Among the studied sites are settlements, pit complexes, burial mounds, necropolises, buildings, and churches. Notable among them are: 1) Sites from the Thracian period, Antiquity, and generally from the Early and Late Roman periods – Osikovo (Devin region), Dobrodan, Troyan area, Emporion Pistiros – town of Vetren, and Maritsa – East (Radnevo region); 2) Roman-era burial mounds – village of Devetak, Karnobat region; 3) Late Antique sites – village of Drenkovo, Blagoevgrad region; 4) Medieval and Late Medieval church – village of Drenkovo, Blagoevgrad region; 5) Medieval sites – the Painted Church (Pisanata tsarkva), Razlog.

She has participated in a number of research projects – including an international project related to Emporion Pistiros, national projects funded by the Ministry of Education and Science, and internal university initiatives.

She has served as editor and compiler of university publications.

Finally, I would highlight Dr. Miroslava Georgieva's contributions in the field of church construction and architecture in Southwestern Bulgaria – particularly her synthesis of previous research and findings, and her advancement of the topic to a higher scholarly level. The author demonstrates solid literary awareness and familiarity with the relevant academic sources.

The overall academic activity of Chief Assistant Professor Dr. Miroslava Georgieva demonstrates a high level of professionalism and scholarly contribution in the field of archaeology. Therefore, considering that Chief Assistant Professor Dr. Miroslava Georgieva meets the requirements for holding the academic position of Associate Professor, I would like to conclude by respectfully recommending to the esteemed committee that her appointment to this position be supported.

Date: October 26, 2025

Reviewer
(Assoc. Prof. Dimcho Momchilov, DSc)